

Fra anleggskrater til naturtomt

Selv om den nye hytta, eller påbygget, er aldri så fin, sitter mange igjen med en tomt som ikke ser bra ut etter anleggsmaskinenes herjinger. Da kan stikkordet være revegetering.

TEKST: ARVE HENRIKSEN

GRØNT: Jo lavere hytta ligger, jo lettere er det å få ting til å vokse. Eierne av denne hyttetomten fikk hjelp av fra hagedesigner Guri Haavi, både med å «bygge» opp tomten igjen, og hente inn planter.

for populasjoner av ville arter. Her kommer også hyttefolket inn i bildet. –Jeg vil nok hevde at det er opp til byggherren, som i mange tilfeller er hytteeieren, å stille krav om at naturen på tomten blir tilbakeført mest mulig slik den var før graving og bygging, og at man tar vare på de stedstilpassede artene, sier Trygve S. Aamlid, seniorforsker ved Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO).

Etterlyser offentlig kontroll

Det foreligger i dag ingen nasjonale regler som forplikter entreprenørene å gå skånsomt til verks når en ny hytte eller påbygg

I 2022 BLE DET signert en ny historisk naturavtale under FNs konvensjon om biologisk mangfold. Denne har Norge forpliktet seg til å følge. Avtalen skal bidra til å stanse og reversere tapet av naturmangfold. Ett av målene i avtalen er å stanse utryddelsen av kjente truede arter forårsaket av mennesker, samt opprettholde det genetiske mangfoldet innen-

DETTE ER REVEGETERING

Revegetering er prosessen der vegetasjon gjenopprettes eller etableres på et område der den naturlige planteveksten er blitt redusert eller fjernet, enten av naturlige årsaker eller menneskelig aktivitet.

MÅL MED REVEGETERING

- **Erosjonskontroll:** Planterøtter bidrar til å stabilisere jorda og redusere risikoen for erosjon.
- **Biodiversitet:** Gjenoprette leveområder for dyr og planter og fremme økosystemets helse.
- **Landskapsforbedring:** Gjøre områder mer visuelt tiltalende og integrere dem naturlig i omgivelsene.
- **Miljøforbedring:** Bidra til å redusere karbonutslipp og forbedre luft- og vannkvaliteten.
- **Gjenoppretting av funksjon:** Hjelpe jorda og området til å gjenvinne sin naturlige funksjon, som f.eks. å lagre vann eller støtte dyreliv.

METODER FOR REVEGETERING

- **Naturlig revegetering:** La området gjenopprette seg selv ved å fjerne forstyrrelser og la naturen gjøre jobben.
- **Jordforbedring:** Tilsette næringsstoffer eller organiske materialer for å forbedre jordkvaliteten.
- **Såing eller planting:** Aktivt plante trær, busker, gress eller blomstereng som er naturlig hjemmehørende i området.
- **Bruk av biomatter:** Legge ut matter laget av organiske materialer for å beskytte frø og holde på fuktighet.

Revegetering er spesielt viktig i områder med høy risiko for vann- eller vinderosjon eller der det er nødvendig å gjenopprette økosystemer etter inngrep.

KILDE: Nibio

skal tilrettelegges, og NIBIO-forskeren mener at offentlig oppfølging og kontroll av revegeteringsarbeidet ofte kunne vært bedre.

– Vi har i dag mye bedre tilgang på regionalt frø og naturplanter enn for 20 år siden, og med mindre man klarer å ta vare på den eksisterende vegetasjonen, bør det være et krav om å bruke slikt plantemateriale. Mitt inntrykk er at det har blitt økende bevissthet rundt dette i mange utbyggingsprosjekter, men vi ser fortsatt eksempler på rasering av eksisterende vegetasjon og flatsprengning av nye hyttefelt for å få plass

til flest mulig enheter på minst mulig areal, sier Aamlid.

Hans viktigste råd når privatpersoner enten skal bygge en ny hytte, et annekst eller bygge på sin eksisterende hytte, hvor det må graves vekk masse, er at de ber entreprenøren ta vare på massene som fjernes for deretter å legge tilbake etter endt graving.

– Det er veldig viktig at entreprenøren legger de stedege massene tilbake rundt bygget i etterkant. Spesielt er det viktig å ta vare på det toppsjiktet med frø, røtter og andre plantedeler, sier han.

Noen steder kan toppsjiktet være tykt, på fjellet bare et par centimeter. Etter byggingen legger du jorden på igjen, og så vil forhåpentlig vegetasjonen utvikle seg over tid. Noen tomter er fridigere enn andre, da vil det gro lettere til. Hva som vokser på tomten, avhenger av om det er vått eller tørt, vindutsatt eller bratt, hvor høyt den ligger, og hvor mye frø og plantedeler jorden inneholder.

– Ofte kan du fremskynde prosessen ved å så eller plante inn lokalt frø eller plantemateriale. Raskere revegetering med stedegent plantemateriale reduserer risikoen

for erosjon og for at fremmede arter skal etablere seg, sier han.

Vil gro av seg selv

Mange lar naturen gjøre jobben selv, selv om det tar tid å få naturen tilbake dit den var før byggingen tok til.

– Det vil gro seg til med tiden, sier forsker Kristin Daugstad, som også er forsker i NIBIO. Hennes faglige bakgrunn er innen engvekster for landbruk, genetiske ressurser i engvekster, men også kulturlandskap og revegetering.

– Mange av «prinsippene» for gjenvekst på

fjellet gjelder for folk med hytter i lavereliggende strøk også. Og jo lavere hytta ligger, jo raskere vil revegeteringen gå. Men på fjellet er vekstsesongen kort, og plantene vokser så sakte at det vil ta litt tid. Men det er flere ting du kan gjøre for å få fortgang på revegeteringen. Dessuten er det en stor fordel; på fjellet er du veldig nær naturen og kan finne plante-materiale der, sier hun.

Hverken Daugstad eller Aamlid anbefaler å kjøpe et lass med jord ukritisk.

– Kjøper du jordbruksmatjord til fjellhytta, inneholder det ofte mye ugress. Dette er ting du ikke ønsker å ha på tomten. Hvis du skal

RÅD TIL HYTTEEIER OG ENTREPRENØRER

- ▶ Ta hensyn til den naturlige vegetasjonen på tomten, og lag en god plan for revegetering. Det er ikke naturlig å anlegge blomstereng midt i en granskog med blåbær eller i en røsslynghei.
- ▶ Når du skal grave ut en hyttetomt eller et felt, ta alltid vare på toppjorden. Denne kan brukes på nytt.
- ▶ Lag et depot hvor du legger det øverste laget med jord (10–15 cm). Lag et tilsvarende depot for undergrunnsjord.
- ▶ Så i stedstilpasset jordsmonn. En klassisk feil mange gjør, er å hente jord fra andre steder. Dette inneholder ugressarter som ikke hører hjemme i fjellet. Disse vil kunne utkonkurrere de gressfrøene du sår.
- ▶ Når hytta eller feltet er ferdig, brukes de lokale massene du har tatt vare på. Legg massene tilbake i samme rekkefølge som du fjernet dem.
- ▶ Hvis du skal bygge på en naturtomt, anbefales det å spa opp torver med lyng, mose, vier m.m. fra områdene rundt, og plante inn på områdene som skal revegeteres.
- ▶ Hvis du holder til i nærheten av en fin slåtemark (blomstereng) uten tistel, høymole eller annet rotugress, kan du spørre den lokale bonden om å få slå en flekk av engen når markblomstene er avblomstret. Det ferske gresset flyttes inn på området der du ønsker å etablere blomstereng, og så vil det modne markblomstfrøet falle av når høyet tørker. Området som du henter gress fra, bør være noe større enn arealet du skal revegetere.

TRÆR «PÅ FLYTTEFOT»

Skal du flytte trær, bør de være i hvile. Ideell tid er mellom sen høst og tidlig vår. Velg helst mindre og yngre trær. Hent dem gjerne i myrområder eller fra flatt fjell. Der er røttene konsentrert rundt stammen. Stikk rundt stammen med en spade. Få med så mye jord du klarer å bære der du henter treet fra. Før treet plantes ut, beskjæres skadede røtter helt inn til klumpen. Sett treet i plantehullet, i samme høyde som det sto. Legg på halvparten av jorden, fyll plantehullet med vann, og trykk godt til. Legg på resten av jorden. De neste ukene må du huske å vanne jevnt og trutt.

KILDE: NIBIO

kjøpe anleggsgjord, anbefaler vi å be om en varedeklarasjon, slik at du vet at jorden du kjøper er ugressfri, sier Daugstad.

Hun bor ikke langt fra Beitostølen. – De siste 10 årene har det eksplodert med sandlupin der oppe, som både kan ha kommet fra tilført jord og fra anleggsmaskiner. Personlig vil jeg anbefale blomstereng fremfor plen på hytta, for å ta vare på de pollinerende insektene. Men plen er bedre for vanninfiltrering enn en plating med stein, sier hun.

Daugstad råder hytteeierne til å gå noen turer og se hva slags planter som vokser rundt hytta. Hva vokser der det er tørt og soleksponert? Hva vokser der det er fuktigere og kanskje mer skygge?

Deretter overfører du denne kunnskapen til tomten din.

Stedegen vegetasjon

Å bruke stedegen vegetasjon er ikke bare økonomisk, men også gunstig for insekt-, fugle- og dyrelivet på området. Stedegen vegetasjon får heller ikke så lett sykdommer som «importerte» planter, og dessuten kan importerte planter ødelegge for vår egen natur.

– Tidlig på våren eller senhøsten når plantene er i hvile, kan du grave opp små planter av busker, lyng, gress og blomster, og plante dem inn på tomten din. Disse plantene bør hentes fra områder som allerede er påvirket av utbygging, som for eksempel veikanter, og

ikke i uberørt natur, sier Daugstad.

Hun ber hyttefolket være varsomme med å lage store sår i naturen, det gror som sagt litt sakte i fjellet.

– Få med røtter og jord, sier Daugstad og forklarer at denne metoden kun må brukes når det ikke er frost i bakken. Jorden må nemlig være passe fuktig, for er den for tørr eller våt, detter den av røttene, og da dør plantene lett. Etter flytting bør vegetasjonsflaten tråkkes forsiktig til, slik at det ikke blir luftlommer mellom plantene og undergrunnen.

– Hvis tomten har en del intakt vegetasjon, kan du ta ut større torver på ca. 30 x 30 cm med både jord, røtter og det som måtte vokse der, og plas-

sere dem rundt om inne på tomten, litt som et lappetepp.

Noe vil nok dø ved flytting, men etter hvert vil både flekkene som er bare, og de nye flatene vokse seg til. Ved å flytte torver inn på tomten vil du ha flere utgangspunkter for frøspredning enn hvis alt må vandre inn fra ytterkanten av tomten.

– Denne metoden har vært gjennomført etter større inngrep i naturen, og man har også flyttet furu og bjørk med hell. Å flytte trær er litt mer komplisert, men det kan være verdt et forsøk. Går det ikke, så går det ikke. Men uansett hva du flytter inn på tomten så er det viktig at du vanner godt etterpå, avslutter Kristin Daugstad.

SJEKK FREMMEDARTSLISTEN

For dem som skal restaurere tomter i gunstigere strøk, kan det være greit å sjekke Norsk fremmedartsliste for arter, sist oppdatert i 2023. Der finner du en liste over fremmede arter som kan utkonkurrere stedege vegetasjon, og som du definitivt ikke bør plante i hagen eller på tomten din.
www.artsdatabanken.no